

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 24. maja 1882.

O b s e g: Kako naj se pripravlja klaja. — O slani. — Zakaj krave zvržejo? (Konec.) — O prenapredbi dednega nasledja pri kmetskem posestvu. (Konec.) — O tržaški razstavi. — Naravoslovska pisma. — Spomini na veliko slavyjansko romanje v Rim leta 1881. (Dalje.) — Na razvalinah nemško-liberalne stranke. — Slovniške mrve. — Naši dopisi. — Noviĉar.

Gospodarske stvari.

Kako naj se pripravlja klaja.

Ker je pripravljanje klaje za živinorejo toliko važno, moralo bi se na to bolj gledati, kakor se navadno stori. Živalsko telo potrebuje ne le redilnih snovi, ampak tudi svoji teži in naravi primerne in prikladne hrane. Ćem bolj se to v ozir jemlje, tem vspešnejše bo krmljenje. Sploh je znano, da mlada živina naravno ne potrebuje take množine krme, kakor stara. Mladi živini dajajmo krepko redilno piĉo, ne pa cele kupe slabe klaje.

Da se pa klaja živini teĉnejša in okusnejša napravi, da se slaba izboljša, da se sploh pametno in varĉno vse porabi, jo je treba: 1) zmanjšati ali zdrobiti, 2) zmehĉati in 3) kemiĉno pretvoriti.

Konji in ovce naj se le tedaj z zdrobljeno krmo krmijo, ĉe je ne morejo veĉ sami z zobmi zdrobiti; goveji živini in svinjam se pa zrnata piĉa mora zdrobiti, ker celih zrn njihov želodec ne more prebaviti in toraj nimajo nobenega teka. Suhe moke in klaje živini dajati ni dobro, ker jo v reji zadržujejo. Naredé iz moke in klaj v želodcu popaste kepe, katere potem drisko in klanje pouzroĉujejo.

Klaja in moka naj se zmešajo z rezanico ter namoĉijo z vodo; kepe se potem ne naredé v želodcu in živina vse dobro in lahko prebavi.

Za konje je najboljše oves zmešan z rezanico ($\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ kilo) in malo vode zraven. Veliko kónj ima navado, oves iz korita razpibavati. Z mešanjem z rezanico se temu zabrani in prihrani ne le oves, ampak konji tudi tako mešanico bolje prebavijo. — Vsa slama naj se na 5 cm. na dolgo razreže z zdobljenim ovsem in krompirjem ali pa le z gorko vodo nameša. Dobrega sena in lepe stroĉniške slame ni potreba zrezovati.

Mehka, mlada zelenjava naj se zmiraj zreže, z rezanico nameša in potem še le poklada, ker se vse bolje porabi in tudi napenjanje in drisko zabrani. Stara, trda zelenjava naj se tudi zreže; z rezanico je pa ni treba mešati. Ovcam se pusta piĉa navadno ne zrezuje, ker nobena žival dolge slame tako dobro ne prebavi, kakor ovca. Le takrat, ĉe se jim zrno oljnate preše, repa, krompir itd. pokladajo, naj se rezanica primeša. Će dajemo živini ne predebeli krompir z oljnatimi prešami, naj se krompir dobro izpere, pa nikdar ne zreže, ker zrezan krompir prej žival zaduši, kakor cel.

Repa naj senikdar na štirivoglate kosce ne raz-

reže, ker se taki radi v grlu zataknejo. Najbolje se prebavi repa, krompir itd., ĉe se popolnem s strojem zdrobi, s suho klajo zmeša in potem poklada.

Za zmehĉanje piĉe je najboljše mlaĉna voda, ker se tako teĉko prebavljive in trde snovi v teĉnejše pretvoré.

Iz zrna se tudi lahko sladje napravi. Zrno se v vodi namoĉi pri temperaturi 12—15° C., da začne gnati, potem naj se pa živini daje. Posebno ugaja taka piĉa živini, ki boleha na glistah, na kužni bolezni v gobcu ali na parkljah.

Skušnje uĉé, da so voli, ki med kužno boleznijo v gobcu niso nič zavžili, s slastjo po sladi segli. Nek živinorejec je imel 10 parov po tej bolezni okuženih volov. Za skušnjo je 8 parom dajal sladje v gorki vodi po trikrat na dan. Dva para je pa krmil z navadno klajo. Vseh 8 parov je ostalo pri mesu in moĉi in uže ĉez 12 dni je opravljal ž njimi lahka dela, druga dva para sta pa zeló shujšala, ter sta bila še le ĉez 5 tednov sposobna za lahka dela. Ker je sladje lahko prebavljivo in zeló teĉno, pije bolna živina lože in brez velikih boleĉin.

Priporoĉa se posebno za zimo krmljenje po sledeĉem pripravljanji: Zmeša naj 100 kil krompirja, 3 kile zdrobljene rži in 12 litrov mlaĉne vode; vse skupaj naj se 8—10 ur stati pusti. Prilije naj se potem še nekoliko vode in še le drugi živini podá, ko se je uže nekoliko skisalo.

S kuhanjem in poparjenjem piĉe pomnoži se ne le prebavljenje, ampak nastane tudi važno pretvorjenje redilnih snovi. Krompir je lahko kuhati; brez velikih sitnosti je pa tudi mogoĉe seno in slamo pariti. Vspešno je pa parjenje le tam, kjer je uže parnica za druge reĉi napravljena ali kjer se veliko živine skupaj pita. Veĉkrat se tudi kislo seno napravi in sicer po naslednjem naĉinu: Izkoplje se 2 do 3 metre globoka in 2 metra široka jama z navpiĉnimi stenami. Najbolje je, ĉe je jama obzidana. Nameĉe se potem v njo mokra ali suha trava, detelja, repno perje, krompir itd. in vse dobro stlaĉi. Priporoĉa se tudi do pol procenta soli primešati, da je piĉa teĉnejša in bolje prebavljiva. Paziti je pa treba, da je vse dobro stlaĉeno, da ne nastanejo prazni z zrakom napolnjeni prostori. Polna jama se z deskami pokrije in s kamni obloži. Delo je torej skoraj isto, kakor pri kisanji zelja. Ko se malo vsede, pridene in stlaĉi se zopet zelenjava vjamo in potem se voda od vrha naliĉe. Polna jama se 1 meter visoko s

prstjo pokrije. Razpoke in posedanje naj se s tlačanjem odpravijo, da ne pride zrak ali dež do zelenjave.

Če nam dež pri košnji detelje ali sena nagaja, nam taka skisana piča veliko koristi.

O slani.

(Dopis iz močvirja.)

Tri dni zaporedoma je bila slana, toda škodovala je le na visoki, slabo vdelani šotni plasti ležečim njivam, med tem, ko se fižol in krompir na nizkem izrezanem svetu za ta mraz zmenil ni. A nezgoda tudi tod izostala ni. Po burji na moč ohlajeni svet zmrznil je na vnebohoda dan popolnoma deloma 2 cm. na globoko. Na jasno vzhajajoče solnce poparilo je zgodnji krompir in fižol, kar ga je tačas zunaj bilo, ne samo do zemlje, ampak tudi v zemljo, rž, celó oves, detelje in bolj žlahne trave so poškodovane in od mraza tako ostrupene, da se je slabe letine bati. A tudi trdincem je mraz krompir posmodil, le na visokem in v zatišji ležečim njivam se mraz ne pozná.

Krompir si bo še opomogel tam, kjer prevelik ni bil in kjer mu je bilo dobro postreženo, a na pustih njivah in kjer je uže grme delal, ni kaj prida vžitka pričakovati. Na zlabih šotnih njivah je pa rž tako pozebila, da se je pričela sušiti. Zanimivo je, da je na požganem vgnojenem ter izrezanem svetu rastlina proti mrazu mnogo manj občutljiva, nego na slabo vdelanem šotnem. To gotovo od tod, ker se z udelovanjem in drobljenjem šote šotni poli moč jemlje, izpuhtevati vlago, katere je nepričeta šota kakor goba napojena.

Kaj je početi, da bi se taci nezgod po moči ognili? Fižol, ki ni bil še ves zunaj, se posadi, a s krompirjem se ne dá tako delati, kajti ne vé se, kateri je popolnem ob moč prišel, in ko bi ga posadili zopet, pogнал bi ozebljeni, kakor tudi na novo vsajeni, slednjič bi bila vsa njiva gosto preraščena, a mestu krompirja pridelale bi se šiške. Mnogo je taci, ki trdijo v jeseni in spomladi pozno sejati, krompir in fižol saditi pa še le koncem meseca maja. Rž pozno sejana, porata le malokedaj, krompir pa nikoli, kajti ta ne dozori in pozno v jeseni, ko bi se mislilo, da je dozorel, se ga lupina ne drži, deloma segnjije na njivi, deloma v kleti, kar ga ostane, ima pa okus, kakor žajfa.

Fižol, ki potrebuje večinom 4 mesece in pol, da dozori, pozno sajen, ne dozori, če mu tudi na jesen mraz prizanese. Edino sredstvo tem nezgodam po moči v okom priti, je pridno usuševanje in umetno obdelovanje.

Dosedanje skušnje potrjujejo, da je krompir slednji čas prve dni majnika, fižol pa do srede majnika saditi, da sad popolnem dozori in da ga med rastjo rja ne zatara; len le malokedaj kaj pridelal.

Zakaj krave zvržejo?

(Konec.)

Najbolje zanesljivo si obvarujemo turšico teh bul, ako seme z bakrenim vitrijolom tako le pacamo ali lužimo: Na 275 litrov pšenice vzamemo $\frac{1}{2}$ kilograma bakrenega vitrijola, katerega moramo raztolči, v vroči vodi raztopiti, ter s toliko množino mrzle vode pomešati, da stopi tekočina, katera se v kak bedniček zlije, še za dobro dlan čez pozneje v njo vsuto pšenico. Vode potrebujemo v to svrhu blizo 103 litrov, in tako zadbimo blizo $\frac{1}{2}$ % raztopline. Pšenico moramo večkrat premešati, vso na površje splavajočo pa posneti, ona ni

za seme dobra. Pšenico moramo celih 12 ur v tekočini pustiti, potem pa ven pobrati ter raztegnjeno večkrat pridno premešati. Po preteku malih ur je pšenica toliko suha, da jo zamoremo z roko, čez 24 ur pa tudi uže z mašino sejati. Močno snetljiva pšenica se mora dalje časa, 14 do 16 ur tako lužiti. Kaljivosti $\frac{1}{2}$ % raztopline, kakor to skušnje učé, čisto nič ne škodi, vendar ravnamo pametno, če ne rabimo za seme s parno mlatilnico izmlačene pšenice.

Od vseh sort mokre rose je posebno tako zvana „perenospora“ sumljiva. Ona se prikazuje navadno na spodnji strani listja, katero z neko belo škoricjo prevlači. Pod drobnogledom spoznamo lahko, da obstoji cela škoricja iz drevnato razprostrtih glivičnih niti, katere rastejo iz dihalnih luknjic listja. Na vrhah posameznih odrastkov nastajajo tako zvane spore, organi, s katerimi se ta rastlina pomnožuje. Bolj kakor žitu so mokre rose grahu in grašici škodljive.

En vzrok zvrženja vse drugačne narave nastane pa tudi lahko, če pokladamo še tako izbrano klajo; on obstoji v normalnem sestavljanji krvi. Jasno je uže spričano, da postane v 5. do 7. meseci brejosti kri redno rudečih krvinih telescev revnejša; kri zgubi pa tudi lahko preveč telescev, kar bistveno pospešuje zvrženje. Kdor se hoče pred tako škodo kolikor mogoče zavarovati, ravna dobro, ako v letih in krajih, v katerih se zvrženje pogostoma prikazuje, kravam nekoliko železnega vitrijola ponudi, najboljši uže od 2. in 3. meseca naprej. Srednjim kravam se sme 3 do 4 grame na dan dati in to do 7. meseca brejosti. Vitrijol se v vodi raztopi, ter čez rezanico in sploh parjeno klajo zlije. Večkrat nastopi zvrženje tudi epidemično, vsled nekega okuženja, prouzročenega po prav majhnih glivicah „bakterijah“, katere se na maternici zbirajo in na to čudno šegačno uplivajo. Ta šegačljivost sega lahko globoko in prouzročuje zvrženje. Kjer se kaj enacega prikaže, je najboljši, da se vsaka krava, o kateri se zamore soditi, da bode zrvгла, koj od drugih v poseben hlev loči. Ako se je pa zvrženje vendar le v skupnem hlevu vršilo, potem se ne sme zamuditi vse izvržene dele koj odstraniti, jih globoko zakopati, kravo samo pa v drug hlev preseliti. Prostor, kjer je krava stala, se mora koj do čistega izkidati, osnažiti ter s karbolično kislino razkužiti; v ta namen zadostuje 1 del kisline na 80 do 100 delov vode. Kjer se zvrženje epidemično prikaže, bi tudi svetoval kravam po dvakrat na teden z volno gobo, pomočeno v tekočino obstoječo iz 1 grama salicilne kisline na 2 litra čiste deževnice maternice izpirati.

O prenapredbi dednega nasledja pri kmetskem posestvu.

(Konec.)

Ugovarjalo bi se lahko temu predlogu, da bi bil posestnik preveč obložen, ker bi moral zraven rednega davka plačevati tudi letne doneske za izplačevanje svojih sodedičev. Da bi bili posestniki v resnici nekoliko obloženi, je istina, ki se ne dá predrugačiti, ako hočemo pravice sodedičev varovati. Da bi pa to vsakoletno izplačevanje posestnika preveč ne težilo, napravila bi se stvar tako, da bi se tirjala od posestnika vsako leto le tako mala svota, da bi bil ves denar, katerega je dolžan svojim sodedičem izplačan (amortiziran), v kakih 25 do 40 letih. Se ve da bi se ta čas istim posestnikom, ki lahko preje plačajo, utegnil skrajšati. Ako bi se ves dolg raztegnil na 25 do 40 let, bila bi vsakoletna poplača tako nizka, da bi zaradi tega vsak vsaj nekoliko skrben gospodar lahko shajal.